

POSTANOWIENIE

Dnia 28 września 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Mariusz Łodko (sprawozdawca)

SSN Kamil Zaradkiewicz

w sprawie z wniosku J.K.

przy uczestnictwie G. Spółki Akcyjnej z siedzibą w W.

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 28 września 2021 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 17 stycznia 2019 r., sygn. akt II Ca [...],

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z 5 czerwca 2018 r. ustanowił na rzecz uczestnika postępowania - G. Spółki Akcyjnej w W. (dalej także: „spółka”) służebność przesyłu na nieruchomości położonej w K. przy ul. P., której właścicielem jest wnioskodawczyni J.K., polegającą na znoszeniu istnienia w przestrzeni pod powierzchnią nieruchomości obciążonej gazociągu DN 150 odb. K.- I i gazociągu DN 150 odb. K.- II oraz zasądził na rzecz wnioskodawczyni kwotę 18 900 zł tytułem jednorazowego wynagrodzenia.

Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z 17 stycznia 2019 r. oddalił apelację uczestnika postępowania. Podzielił w całości ustalenia faktyczne Sądu I instancji, zgodnie z którymi wnioskodawczyni jest właścicielką niezabudowanej nieruchomości, oznaczonej jako działka nr [...], położonej w K. przy ulicy P., na której usytuowane są gazociągi wysokiego ciśnienia DN 150 K.- I i DN 150 K.- II. Gazociąg K.- I został wybudowany w oparciu o decyzję w sprawie udzielenia pozwolenia na budowę z 4 września 1991 r. i oddany do użytkowania 30 czerwca 1992 r. Natomiast gazociąg K.- II, stanowi część gazociągu relacji G. - O. DN 400. Został wybudowany na podstawie decyzji o lokalizacji szczegółowej z 5 listopada 1969 r. i oddany do eksploatacji w 1971 r. Obydwa gazociągi zostały wybudowane przez przedsiębiorstwo państwowe W. z siedzibą w P., które było poprzednikiem prawnym P. Spółka Akcyjna w W.. P. Spółka Akcyjna w W. oraz G. Spółka Akcyjna w W., 4 października 2007 r. zawarły umowę przeniesienia własności, prawa użytkowania wieczystego oraz innych praw, której przedmiotem było przeniesienie do spółki jako wkładu niepieniężnego segmentu systemu przesyłowego mogącego pełnić samodzielną funkcję gospodarczą, polegającą na przesył paliwa gazowego obejmującego gazociąg DN 500 i DN 400 wraz ze wszystkimi odgałęzieniami i stacjami redukcyjno-pomiarowymi, zasilanymi z tych gazociągów od węzła WRG II G. do węzła O. (z wyłączeniem węzła O.) wraz z węzłem I. K. oraz gazociąg DN 250 T. - U. wraz z węzłem Uniejów. Obecnie czynności związane z przesyłem gazu wykonuje uczestnik postępowania. Gazociągi cały czas funkcjonują od momentu oddania ich do eksploatacji. Na proces eksploatacji sieci gazowych składają się zadania w postaci utrzymywania sieci gazowej oraz utrzymywanie jej pełnej sprawności technicznej poprzez kontrole okresowe, próby działania, pomiary, badania, przeglądy oraz konserwacje, wykonywane według określonego harmonogramu. Ocena stanu technicznego sieci wysokiego ciśnienia odbywa się raz w roku - do 15 marca, kontrola części liniowej i zespołów technologicznych gazociągów odbywa się z reguły co 6 miesięcy. Z tych prac sporządzany jest protokół czynności, którego nie otrzymuje właściciel nieruchomości. Nie jest on również informowany o terminie przeprowadzania tych czynności.

Z ustaleń Sądu II instancji wynika, że na nieruchomości wnioskodawczyni nie ma widocznych i trwałych elementów związanych z przebiegiem gazociągów,

a sama instalacja na tym odcinku przebiega pod ziemią. Natomiast na nieruchomościach sąsiadujących z nieruchomością wnioskodawczynie widoczne są naziemne elementy gazociągów w postaci żółtych słupków z daszkiem. Dla zapewnienia prawidłowej eksploatacji gazociągów niezbędne jest korzystanie z pasa eksploatacyjnego, którego szerokość dla gazociągu przesyłania gazu wysokiego ciśnienia o średnicy DN 150 wynosi 4 metry - po dwa metry w obie strony licząc od osi gazociągu. Powierzchnia służebności dla przewodu gazowego K.- I została określona na 241 m², natomiast dla K.- II na 242 m². Ponadto, Sąd II instancji ustalił, że uciążliwość eksploatacyjna infrastruktury gazowej przez uczestnika postępowania jest minimalna i nie utrudnia wnioskodawczynie w sposób znaczący ani obecnego, ani przyszłego wykorzystania nieruchomości. Jednorazowe wynagrodzenie za ustanowienie służebności przesyłu została ustalona na kwotę 18 900 zł.

Uwzględniając wniosek o ustanowienie służebności przesyłu, Sąd I instancji przyjął, że zarzut nabycia przez zasiedzenie służebności nie był uzasadniony. Nabycie przez zasiedzenie takiej służebności wymaga korzystania z trwałych i widocznych urządzeń, których nie było na nieruchomości wnioskodawczynie, natomiast ich położenie na sąsiadujących nieruchomościach nie wpłynęło na jej wiedzę o położeniu urządzeń przesyłowych na jej nieruchomości. Ponadto, uczestnik postępowania nie przedstawił żadnego dowodu na okoliczność wejścia w posiadanie przez niego nieruchomości w zakresie tej służebności w dobrej wierze, ograniczając się do wskazania daty początkowej eksploatacji gazociągów oraz faktu wykonywania czynności eksploatacyjnych istniejących gazociągów. W takim wypadku, w przypadku gazociągu K.- I również nie upłynął niezbędny okres czasu, uwzględniając obalenie domniemania posiadania nieruchomości w dobrej wierze.

Sąd Okręgowy oddalając apelację, przyjął za Sądem I instancji, że uczestnik postępowania nie korzystał z widocznego urządzenia znajdującego się na nieruchomości wnioskodawczynie, zaś umieszczenie słupków znacznikowych na działkach sąsiednich, względem nieruchomości wnioskodawczynie, nie spełniało koniecznego do zasiedzenia służebności wymogu korzystania z trwałego i widocznego urządzenia. Rozmieszczenie słupków znacznikowych zgodnie

z rozporządzeniem Ministra Gospodarki z 26 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe i ich usytuowanie (Dz.U. 2013, poz. 630 - dalej także: „rozporządzenie”), ale poza granicami nieruchomości wnioskodawczyni nie miało znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, bowiem nie przesądzało o korzystaniu przez uczestnika z widocznego urządzenia. W takim wypadku ocena dobrej czy złej wiary posiadania nieruchomości w zakresie takiej służebności była bez znaczenia dla rozstrzygnięcia.

W skardze kasacyjnej uczestnik postępowania zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego w całości, wnosząc o jego uchylenie i zmianę poprzez oddalenie wniosku o ustanowienie służebności przesyłu i zasądzenie zwrotu spełnionego świadczenia, ewentualnie o uchylenie postanowień Sądu I i II instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Uczestnik postępowania zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie przepisów prawa materialnego tj.: art. 292 k.c. w zw. z art. 49 § 1 k.c. w zw. z art. 305⁴ k.c. oraz art. 292 k.c. w zw. z art. 51 § 1 k.c. w zw. z § 8 ust. 5 rozporządzenia w zw. z art. 305⁴ k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przesłankami nabycia służebności gruntowej przez zasiedzenia, na podstawie art. 292 k.c. są: posiadanie służebności gruntowej polegające na korzystaniu z trwałego i widocznego urządzenia, brak tytułu prawnego do tego korzystania, ciągłość posiadania służebności oraz upływ czasu wyznaczonego ustawą. Rozstrzygnięcie Sądu II instancji opiera się na zaaprobowaniu ustaleń faktycznych i wniosku Sądu I instancji, według którego okazał się niezasadny zarzut uczestnika postępowania nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu lub zasiedzenia służebności przesyłu, ponieważ położenie słupków znacznikowych na nieruchomościach sąsiednich w stosunku do nieruchomości wnioskodawczyni nie spełniało koniecznego do zasiedzenia takiej służebności wymogu korzystania z trwałego i widocznego urządzenia w rozumieniu art. 292 k.c.

W poglądach orzeczniczych Sądu Najwyższego, wyrażanych w szczególności na gruncie spraw o nabycie tego rodzaju służebności gruntowej

przez zasiedzenie przyjmuje się, że przesłanka korzystania z widocznego urządzenia w rozumieniu tego przepisu jest spełniona również w przypadku, gdy właściciel nieruchomości obciążonej ma wiedzę o fakcie posadowienia urządzenia podziemnego lub ma obiektywną możliwość stwierdzenia istnienia takich urządzeń, np. przez rozmieszczenie rurociągu na sąsiednich działkach, a także przez to, że przedsiębiorca przesyłowy korzysta z urządzeń w sposób dla nich typowy, tj. przez eksploatację polegającą na przesyle (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 31 maja 2017 r., V CSK 557/16 oraz podobnie Sąd Najwyższy w postanowieniach z 15 kwietnia 2016 r., I CSK 226/15 i z 15 lutego 2017 r., II CZ 148/16). W postanowieniu Sądu Najwyższego z 6 lipca 2011 r. (I CSK 157/11) wprost przyjęto, że nie jest niezbędne, aby widoczne elementy trwałego urządzenia, z którego korzysta przedsiębiorca przesyłowy znajdowały się na nieruchomości, którą obciążać ma służebność. Istotne jest, czy widoczne elementy trwałego urządzenia stanowiły wystarczającą podstawę do ustalenia przez właściciela nieruchomości, czy zachodzi fakt ingerencji w jego prawo własności, przez umieszczenie na jego nieruchomości urządzeń przesyłowych. Z kolei w postanowieniu Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2016 r. (I CSK 226/15) uznano, że podziemne urządzenia przesyłowe spełniają przesłankę widoczności, gdy z innych dostępnych danych wynika niewątpliwie, że istnieją (zob. podobnie Sąd Najwyższy w postanowieniach z 24 kwietnia 2002 r., V CKN 972/00 i z 26 lipca 2012 r., II CSK 752/11). W tym kierunku poszedł też Sąd Najwyższy w wyroku z 13 września 2017 r. (IV CSK 623/16) dopuszczając możliwość zasiedzenia służebności, gdy na powierzchni gruntu nie było żadnych elementów wskazujących na posadowienie pod powierzchnią jakichś urządzeń, ale były one uwidocznione na mapach. Z kolei, w postanowieniu z 12 października 2016 r. (II CSK 49/16) Sąd Najwyższy przyjął, że słupek znacznikowy jest częścią gazociągu, wobec czego jego obecność na sąsiedniej działce wystarcza do uznania rurociągu na działce za urządzenie widoczne. Położenie słupków znacznikowych informuje, że przez dany punkt przebiega podziemna instalacja (gazociąg). Pełnią funkcję informacyjną i są obowiązkowym elementem technicznym. Są widoczną częścią systemu przesyłowego o powszechnie zrozumiałym przekazie, co wynika nie tylko z § 8 ust. 5 rozporządzenia, ale również poprzedzających je aktów prawnych

(§ 8 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z 14 listopada 1995 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe - Dz.U. Nr 139, poz. 686 i § 8 ust. 4 rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 lipca 2001 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe - Dz.U. Nr 97, poz. 1055).

Z tych względów doszło do naruszenia art. 292 k.c. w zw. z art. 49 § 1 k.c. przez przyjęcie, że słupek znacznikowy położony na sąsiedniej działce, nie wystarczał do uznania gazociągu za urządzenie widoczne, co skutkowało nieprawidłowym rozstrzygnięciem sprawy, skoro już tylko z tego powodu Sąd II instancji uznał, że dalsza ocena przesłanek prowadzących do uwzględnienia podniesionego zarzutu nabycia służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu (art. 292 k.c. w zw. z art. 285 k.c.), czy służebności przesyłu (art. 292 k.c. w zw. art. 305⁴ k.c.) przez zasiedzenie była zbędna. Korzystanie z trwałego i widocznego urządzenia w myśl art. 292 k.c., jakim mogą być słupki znacznikowe położone również na nieruchomości sąsiedniej i określające przebieg gazociągu przez nieruchomość wnioskodawczyni, może prowadzić do nabycia służebności przez zasiedzenie po upływie określonego okresu czasu, w zależności od dobrej lub złej wiary posiadacza. Natomiast z ustaleń Sądów obu instancji wynika, że nawet obalenie dobrej wiary posiadania nieruchomości przez uczestnika postępowania mogło uzasadniać zasiedzenie służebności w przypadku gazociągu DN 150 K.- II z uwagi na niezbędny upływ czasu posiadania nieruchomości w tym zakresie. Urządzenie takie stanowi dla właściciela nieruchomości wyraźne ostrzeżenie przed działaniem podmiotu, który korzystając z instalacji przesyłowej umiejscowionej w gruncie może doprowadzić do uzyskania odpowiedniej służebności gruntowej. Wiedzę taką należy posiadać w toku biegu terminu do zasiedzenia służebności, a brak wiedzy u kolejnego właściciela oznacza, że omawiana przesłanka widoczności urządzenia jest spełniona, jeżeli urządzenie zostało tak oznakowane, że właściciel obiektywnie oceniając mógł i powinien taką wiedzę posiadać. W szczególności jeżeli przebieg takiej magistrali gazowej jest trwale oznakowany w terenie w oparciu o przepisy rozporządzenia, a takich wątpliwości Sądy obu instancji nie miały. Miało więc znaczenie w sprawie usytuowanie słupków znacznikowych na nieruchomościach bezpośrednio

sąsiadujących z nieruchomością wnioskodawczyni, która z chwilą jej nabycia, w oparciu o dokumentację geodezyjną mogła posiadać wiedzę o przebiegu gazociągu.

W tym stanie rzeczy zaskarżone postanowienie należało uchylić i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania na podstawie art. 389¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

jw